

Самойленко О. А.

доцент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ОБСТАНОВКИ КІБЕРПРОСТОРУ (В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ)

Сьогодні корупція в Україні має глобальний характер. Тому про боротьбу із її проявами не достатньо говорити в контексті криміналістичних методик розслідування злочинів у сфері службової діяльності (Л. І. Аркуша, Д. А. Бондаренко, В. І. Гаєнко, А. В. Крилов, В. С. Кузьмічов, О. В. Пчеліна та багато інших науковців). Специфіка залучення службових осіб, які займають певну категорію посад, до протидії розслідуванню певних видів злочинів, зокрема й злочинів із використанням кіберпростору, також заслуговує на увагу криміналістів.

Кіберпростір є по-суті новим «віртуальним», четвертим, простором після трьох традиційних — суходолу, моря й повітря (Alberts D/S/Network Centric Warfare [text] Washington. DS, CCRP Pub.Series, 2000. 284 p. — с. 48). Втім його використання підчас вчинення злочину фактично призводить до змін, що характеризуються ознаками матеріального світу, зокрема мають наслідком покращення матеріального стану злочинця, утворення специфічних електронних та матеріальних слідів. Їх носіями традиційно виступають відповідні комп'ютери, комп'ютерні мережі, мережі електрозв'язку та документи, що знаходяться у володінні конкретних осіб, які не бажають співпрацювати зі слідством та з метою недопущення працівників правоохоронних органів до інформації, яку вони зберігають, або нерозголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю, починають застосовувати різноманітні способи впливу на слідчого, зокрема й шляхом залученням до протидії розслідуванню корумпованих працівників органів державної влади та управління.

В результаті аналізу матеріалів судово-слідчої практики та анкетування працівників поліції, можна визнати певні проблемні питання, що виникають у діяльності поліції підчас розслідування злочинів, вчинених із використанням кіберпростору, перспективним шляхом розв'язання яких стане ефективна діяльність працівників Державного бюро розслідувань.

По-перше, працівники Департаменту кіберполіції та слідчі, в провадженні яких знаходяться відповідні матеріали про криміналь-

ні правопорушення, зазнають тиску представників владних структур банківської або ІТ-сфери на високому рівні. Це пов'язано з тим, що особи, які безпосередньо виконують роль виконавців кіберзлочину, в більшості випадків характеризуються високим освітнім рівнем і наявністю корумпованих зв'язків. Останні зумовлюються наявністю технології злочинної діяльності, де службова особа для вчинення злочину залучає особу з спеціальною технічною освітою, лише як виконавця злочину. Службова особа-організатор злочину при цьому зацікавлена у приховуванні факту його вчинення, намагається безпосередньо змінити перебіг розслідування злочинів, вчинених із використанням обстановки кіберпростору. Найбільш поширеними методами впливу таких осіб є погрози, підкуп працівника правоохоронного органу або обіцянки подальшої співпраці з ним при реалізації в подальшому організованої злочинної діяльності.

По-друге, бізнес-інтереси представників сфери зв'язку та інформатизації досить часто зумовлюють корупційну складову в їх відношеннях з представниками правоохоронних органів. У загальному виді завдання початкового етапу розслідування більшості кіберзлочинів зводяться до отримання даних, що підтверджують факт здійснення злочину, до виявлення об'єктів, які надалі можуть бути вилучені та залучені як докази у справі, до визначення перспектив отримання додаткової інформації, до визначення мереженої адреси, з якої діяв злочинець та встановлення підозрюваних осіб. Втім, така інформація часто становить інтерес й для представників сфери зв'язку та інформатизації, що призводить до витоку інформації, яка є часто комерційною та одночасно слідчою таємницею. Цим здійснюється опосередкована протидія розслідуванню конкретного злочину, створюється підґрунтя для подальшої організації злочинної діяльності вже групою осіб. В цьому сенсі перспективними вбачаються позиції Меморандуму про співпрацю між Державним бюро розслідувань та Міжвідомчим науково-дослідним центром з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, який був нещодавно підписаний Директором Державного бюро розслідувань Р. Трубою та керівником Центру М. Гребенюком (Офіційний сайт Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України / Новин від 22 травня 2018 року UBR: https://mndcentr.com/njvny/2018/22_05_18.html).

По-третє, кіберзлочини часто супроводжуються легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму, злочинами проти основ національної безпеки. Цей факт зумовлює специфіку їх розслідування, зокрема необхідність залучення до цього процесу представників закор-

донних поліцейських установ, необхідність проведення комплексів оперативно-розшукових заходів або слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій із застосуванням великого за обсягом людського ресурсу (працівників різних відомств). З цих позицій у травні цього року Директор Бюро Р. Труба підписав перші угоди про співпрацю з державними органами, зокрема з Головою Державної служби фінансового моніторингу України І. Черкаським про обмін аналітичною інформацією у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Тож, розслідування злочинів, вчинених із використанням обстановки кіберпростору, пов'язано із значним обсягом роботи, спрямованої на подолання протидії їх розслідуванню. Створення в Україні Державного бюро розслідувань та забезпечення державою ефективної діяльності його працівників буде сприяти якісному виконанню слідчими та працівниками кіберполіції відповідного тактичного завдання. Особливості діяльності з подолання протидії розслідуванню кіберзлочинів обумовлені характером протидії і специфікою залучених з цією метою суб'єктів, зокрема й працівників Бюро в межах завдань, визначених у Законі України «Про Державне бюро розслідувань».

Ващук О. П.

доцент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ АНТРОПОДЖЕРЕЛЬНОЇ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОБШУКУ

Використання положень антроподжерельної невербальної інформації не можна використовувати як самоціль або нову універсальну парадигму обшуку. Наголошується на необхідності спостереження за проявами антроподжерельної невербальної інформації у поведінці обшукуваного у ході всієї слідчої (розшукової) дії. Тут повинен працювати алгоритм використання положень антроподжерельної невербальної інформації, що полягає у такому:

1. Сприйняття проявів антроподжерельної невербальної інформації;
2. Інтерпретація з вербальною інформацією;